

TÜRKİYE 2011 YILI İLERLEME RAPORU'NDA ENERJİ

- **2. Siyasi Kriterler ve Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog → 2.1. Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü → Kamu Yönetimi (s. 12)**

Ağustos 2011'de kabul edilen kanun hükmünde kararname ile ilgili bakanlıklara, AB müktesebatından ya da uluslararası standartlardan doğan yükümlülükler doğrultusunda son yıllarda kurulan bağımsız düzenleyici kurumların her türlü faaliyet ve işlemlerini izleme ve denetleme yetkisi verilmektedir. Bu durum, rekabet, enerji ve bilgi toplumu gibi bazı politika alanlarında düzenleyici kurumların görevlerini yerine getirmedeki bağımsızlıklarına ilişkin endişelere sebep olmaktadır.

- **3. Ekonomik Kriterler → 3.1. İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı → Piyasa güçlerinin etkileşimi (s. 48)**

(...)Başta enerji sektörü olmak üzere, temel hizmet sektörlerindeki serbestleştirme, bu sektördeki birçok başarılı özelleştirme uygulamasına zemin hazırlamış ve bu durum Türkiye'nin krize rağmen özelleştirme çalışmalarına devam edebilmesini sağlamıştır.

2009 yılında 1,6 milyar avro (GSYH'nin % 0,4'ü) olan tamamlanmış özelleştirme tutarı 2010 yılında 2,3 milyar avro (GSYH'nin % 0,7'si) seviyesine yükselmiştir. 2010 yılında iki liman, bir tuz madeni ve altı elektrik dağıtım şirketinin özelleştirilmesi de dâhil olmak üzere önemli özelleştirme çalışmaları tamamlanmıştır. Önemli elektrik üretim tesisleri, otoyollar, köprü ve limanlara ilişkin özelleştirme çalışmaları sürdürülmektedir. Ziraat Bankası ve Milli Piyango İdaresinin özelleştirilmesine ilişkin henüz bir plan olmamasına karşın, Türk Hava Yolları, Türk Telekom ve Petkim ile kısmen devletin olan Halkbank ve Vakıfbank'ın kalan paylarının satışı takvime bağlanmıştır. Sonuç olarak, piyasa güçlerinin serbest etkileşimi ve işleyişi mevcudiyetini korumakta olup, ekonomik toparlanmanın etkisiyle özelleştirme faaliyetleri hız kazanmıştır.

- **3. Ekonomik Kriterler → 3.1. İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı → Pazara Giriş ve Çıkış (s. 48)**

Türkiye'de şirket tasfiyesi hâlâ oldukça maliyetli ve uzun zaman alan bir süreçtir. Tasfiye prosedürleri yaklaşık 3,3 yıl sürmekte ve alacaklılar alacaklarının yalnızca ortalama % 20'sini tahsil edebilmektedir. Pazardan çıkış engellerini kaldırmaya yönelik çalışmalarda ilerlemeler yetersiz kalmaktadır. Deniz taşımacılığı, sivil havacılık, yer hizmetleri, karayolu taşımacılığı, radyo televizyon yayıncılığı, enerji, muhasebe ve eğitim dâhil olmak üzere yabancı yatırımcılar çeşitli alanlarda hâlâ kısıtlamalarla karşılaşmaktadır

- **3. Ekonomik Kriterler → 3.2. Birlik içinde rekabetçi baskı ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi → Beşeri ve fiziki sermaye (s. 50)**

(...) Toplam elektrik tüketimi son beş yılda yıllık bazda ortalama % 6 civarında artmış olup, ilave enerji üretim kapasitesi yaratılmamıştır. Altyapıdaki gelişmeler sınırlıdır. Sonuç olarak, ülkenin beşeri ve fiziki sermayesinin geliştirilmesinde sınırlı ilerleme sağlanmıştır.

- **3. Ekonomik Kriterler → 3.2. Birlik içinde rekabetçi baskı ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi → Sektör ve işletme yapısı (s. 51)**

(...) Elektrik ve doğal gaz sektörlerinin serbestleştirilmesinde düzensiz bir ilerleme sağlanmıştır. Elektrik dağıtım tesislerinin özelleştirilme programı 2010 yılı içinde sonuçlandırılmış ve elektrik üretim tesislerinin özelleştirilmesi süreci başlatılmıştır. Uzun süredir yasalaşması beklenen ve yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili kanunda değişiklik yapan Kanun, 2011 yılının Ocak ayı ortasında kabul edilmiş olup, Kanun'la yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin yatırımların teşviki amaçlanmaktadır.

Doğal gaz sektöründe raporlanacak bir gelişme meydana gelmemiştir. Hâlihazırda doğal gaz tekeli konumunda bulunan BOTAŞ'ın yeniden yapılandırılmasına ilişkin olarak Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nda yer alan takvim karşılanmamıştır. Telekomünikasyon piyasasındaki rekabet sınırlı düzeyde kalmıştır. Geniş bant ve sabit telefon piyasasındaki alternatif operatörlerin oranı düşük seviyededir.

- **4. Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği → 4.4. Fası 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı (s. 57 – 58)**

(...) Bu alandaki önceliklerden biri olan AB kaynaklı doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması yönünde sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Radyo ve televizyon şirketlerinde yabancı sermaye payını % 25'ten % 50'ye çıkaran kanun yürürlüğe girmiştir. Radyo ve televizyon yayıncılığının yanı sıra, taşımacılık, eğitim, elektrik dağıtım ve üretim varlıklarının özelleştirilmesi gibi diğer konularda da yabancı sermaye payı üzerindeki kısıtlamalar devam etmektedir.

- **4. Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği → 4.5: Fası 5: Kamu Alımları (s. 58 – 59)**

(...) Kamu ihale mevzuatı çeşitli açılardan AB müktesebatından farklılık göstermeye devam etmektedir. Klasik sektörler ile su, enerji, ulaştırma ve posta sektörlerinde faaliyet gösteren kuruluşların alımları aynı kamu ihale usullerine tabi olmaya devam etmektedir. Tutarlı bir yasal çerçeve olmaması nedeniyle, kamu-özel sektör işbirliği ve imtiyazların verilmesi bakımından şeffaflık bulunmamaktadır. Bu husus, bu fasıldaki temel sorundur. 2011 yılında alımlar için belirlenen eşik değerler ve mali sınırlar AB mevzuatında öngörülen değerlerin oldukça üstündedir.

• **4. Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği → 4.15. Fasal 15: Enerji (s. 72 – 74)**

Arz güvenliği konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye elektrik sisteminin, Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Şebekesi (ENTSO-E) Avrupa Kıtası Senkron Bölgesi ile deneme paralel işletme bağlantısı başlatılmış ve bu bağlantının ikinci fazına geçilmiştir. Söz konusu fazda, Türk, Yunan ve Bulgar iletim sistemi operatörleri arasında her iki yönde ve ticari olmayan enerji alışverişleri gerçekleştirilecektir. Nabucco Projesi çerçevesinde, transit ülkelerde gerekli düzenleyici çerçevenin hazırlanmasını ve yatırımların teşvik edilmesini amaçlayan Proje Destek Anlaşmaları Haziran 2011’de imzalanmıştır. Eylül 2010’da, Türkiye ile Irak arasındaki ham petrol boru hattı anlaşmasının süresi 5 yıl uzatılarak 15 yıla çıkarılmıştır. Ancak, gaz iletiminde adil ve ayırıcı olmayan kurallar henüz uygulamaya geçirilmemiştir. Türkiye, aynı zamanda, likiditesini ve sözleşme esnekliğini artırarak, doğalgaz piyasasını derinleştirmeye teşvik edilmelidir. Böyle bir süreç, enerji güvenliğinin daha fazla artmasını sağlayacak bir “enerji merkezi”nin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Azerbaycan doğalgazının Türkiye’den geçişine ilişkin uygulama tedbirleri, Güney Gaz Koridorunun açılması konusunda önemli bir adım teşkil edecektir. Ulusal Petrol Stok Ajansı Başkanlığı Kurulması ve Teşkilatı Hakkında Kanun taslağına ilişkin bir gelişme kaydedilmemiştir.

Enerji iç piyasasıyla ilgili olarak, elektrik konusunda iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Tedarikçi değiştirme süreçlerinin daha etkin ve kolay hale getirilmesi ile teknik ve ticari kayıpların en aza indirgenmesi için elektrik sektöründe bazı yönetmeliklerde değişiklik yapılmıştır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), küçük çaplı yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üretilmesi ve elektrik enerjisi ithalat ve ihracatı ile ilgili iki yönetmelik kabul etmiştir. Bu yönetmelikler, küçük ölçekli işletmeler tarafından gerçekleştirilecek sınır ötesi ticaretin ve yatırımların teşvik edilmesi amacıyla çıkarılmıştır. Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği, teknik ve ticari kayıpların kapsamının tüm müşterileri dahil edecek şekilde genişletilmesi amacıyla değiştirilmiştir. Başta kapasite tahsisi konusunda olmak üzere, yönetmeliklerde yapılan değişikliklerle elektrik şebekelerinin şeffaflığı artırılmıştır. 2011 yılı için, serbest tüketici eşiği 30.000 kWh’ye düşürülmüştür; bu da teorik anlamda piyasanın %75 oranında açılmasına denk gelmektedir. Elektrik üretim tesislerinin özelleştirilmesi süreci başlatılmıştır. Aralık 2011’de tamamen işler hale gelecek şekilde gün öncesi piyasası uygulaması getirilmiştir. Ancak, elektrik dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi henüz tamamlanmamıştır. Teşvik esaslı fiyatlandırma mekanizması gerektiği şekilde uygulanmamaktadır. Elektrik Piyasası Kanununda değişiklik yapılması gerekmektedir.

Doğal gaz sektöründe bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. EPDK, yer altı doğal gaz depolama tesislerine ilişkin bir yönetmelik kabul etmiştir. 2011 yılı için, serbest tüketici eşiği 700.000 m³’e düşürülmüştür. Doğal gaz dağıtım lisansı ihale süreci devam etmiştir. Ancak, Türkiye’de yerleşik doğalgaz dağıtıcısı olan BOTAŞ’ın, Mavi Akım Doğal Gaz Anlaşmasının 6 milyar metreküplük bölümünü özel sektöre devretmek için açtığı ihalede teklif alamamıştır. BOTAŞ, % 86’lık payla, doğalgaz ithalatındaki tekele yakın niteliğini hâlâ sürdürmektedir. Pazarı yeni katılanlar için koşullar daha belirsiz hale gelmektedir; Doğal Gaz Piyasası Kanunu uyarınca BOTAŞ’ın yeniden yapılandırılması konusunda belirlenen son tarihlere uyulmamıştır. Doğal Gaz Piyasası Kanununun revize edilmesi ve yeni bir gaz stratejisi geliştirilmesi birkaç yıldır planlanmakla birlikte, bu yönde ilerleme kaydedilmemiştir.

Yenilenebilir enerji konusunda iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Yenilenebilir enerji mevzuatında değişiklik yapan Kanun kabul edilmiştir; yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretilmesi için kaynağın türüne göre değişkenlik gösteren sabit fiyat garantisi şeklinde teşvikler getirilmiştir. Üretim tesislerinde, yerli ekipman kullanıldığında ilave teşvikler sağlanmaktadır; bu teşviklerin ticaret kurallarıyla uyumu teyide muhtaçtır. Güneş enerjisi ve yerli imalat ekipmanları kullanımının desteklenmesi konusunda yönetmelikler kabul edilmiştir. Rüzgâr enerjisine dayalı elektrik üretim tesisi kurulması çerçevesinde, bekleyen başvuruları sonuçlandırmak amacıyla, aynı bölge ve aynı trafo merkezi için birden fazla başvurunun nasıl değerlendirileceğine ilişkin bir yönetmelik çıkarılmıştır. 2010 yılı sonu itibarıyla, Türkiye, elektriğinin % 26,4'ünü yenilenebilir enerji kaynaklarından üretmektedir. Ancak, tüm sektörlerde (örneğin, elektrik, ısıtma, soğutma ve taşımacılık), yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmak üzere düzenleyici bir çerçevenin oluşturulması için ilave çabalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Enerji verimliliği konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Binalarda enerji performansı ve enerji ile ilgili ürünlerin çevreye duyarlı tasarımına ilişkin yönetmelikler yürürlüğe girmiştir. Kamuoyunda farkındalık yaratma da dahil olmak üzere, enerji verimliliği hizmetlerinin yürütülmesine yönelik yetkilendirme devam etmektedir. Sanayi sektörü, verimlilik artırma projeleri ve gönüllü anlaşmalarla desteklenmiştir. Uluslararası finans kuruluşlarının, Türkiye'de enerji verimliliği projelerinin finansmanına gösterdikleri ilgi artmıştır. Somut hedefler içeren enerji verimliliği strateji belgesi taslağı ile ilgili olarak ilerleme kaydedilmemiştir. Özellikle yüksek verimli kojenerasyonun teşvik edilmesi konusu da dahil olmak üzere, mevzuatın AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi için daha fazla ilerleme sağlanması gerekmektedir.

Nükleer enerji, nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma konularında sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. AB standartlarına uygun, yüksek seviyede bir nükleer güvenlik getirmesi beklenen bir çerçeve nükleer kanununun kabulü konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Mevcut yönetmeliklerin AB müktesebatına uyumu teyide muhtaçtır. Türkiye, nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma konusundaki IPA yatay programına katılım sağlamamaktadır; bu da, AB müktesebatının iç hukuka aktarım düzeyine ilişkin bir değerlendirme yapılmamasına neden olmaktadır. Türkiye, Kullanılmış Yakıt İdaresinin ve Radyoaktif Atık İdaresinin Güvenliği Üzerine Birleşik Sözleşmesine taraf olmamıştır. Türkiye ile Rusya arasında imzalanan, Akkuyu'da Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşmanın uygun bulunduğu dair kanun yürürlüğe girmiştir. Japonya'daki nükleer kriz sonrasında müzakereler geçici olarak durmakla birlikte, Türkiye'nin ikinci nükleer santralının Karadeniz kıyısında Sinop'ta kurulması amacıyla, Türkiye ile Japonya arasında bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.

Sonuç

Enerji alanında düzensiz ilerlemeler kaydedilmiştir. Elektrik iç piyasası ve yenilenebilir enerji konularında iyi düzeyde ilerleme kaydedilmesine rağmen, mevzuatın AB müktesebatıyla tam uyumlu hale getirilmesi için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Elektrikte şeffaf ve maliyet esaslı fiyatlandırma mekanizmasının gerektiği gibi uygulanmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Doğal gaz sektöründe rekabetçi bir ortam ve hukuki düzenlemeler hâlâ eksiktir. Düzenleyici otoritenin bağımsızlığının ve kapasitesinin daha fazla güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle nükleer güvenlik, emniyet, korunma ve nükleer yayılmanın önlenmesi konularında mümkün olan en yüksek düzeyde standartların sağlanması yönünde tedbirlere ihtiyaç bulunmaktadır. Arz güvenliği ve enerji verimliliği bakımından da ilave çabalar gerekmektedir.

• **4. Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği → 4.17. Fası 17: Ekonomik ve Parasal Politika (s. 76)**

(...) Özelleştirme faaliyetleri sürdürülmüş, elektrik dağıtım varlıkları için yapılan ihaleler tamamlanmıştır.

• **4. Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme → 4.21. Fası 21: Trans-Avrupa Ağları (s. 81)**

(...) Enerji ağları konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Nabucco projesi için proje destek anlaşmaları 8 Haziran 2011 tarihinde imzalanmıştır. Nabucco, AB, Türkiye ve bölgedeki diğer ülkeler arasında daha yakın bir enerji işbirliğinin tesis edilmesine yönelik önemli bir stratejik adımdır ve AB'nin en önemli enerji güvenliği önceliklerinden biri olmaya devam etmektedir. Türkiye-Yunanistan-İtalya doğalgaz boru hattı enterkonnektörünün (ITGI) tam faaliyete geçirilmesine yönelik hazırlıklar devam etmiştir.

Elektrik ağları konusunda, Bulgaristan, Suriye, Irak, İran, Azerbaycan ve Gürcistan ile hatlar tesis edilmiştir. Türk elektrik şebekesinin Avrupa Elektrik İletim Sistemi İşletmecileri Ağı (ENTSO-E) Avrupa Kıtası Senkron Bölgesi ile deneme senkronize işletimi, ticari olmayan enerji alışverişi olan ikinci aşamasına şimdiden geçmiştir. Türkiye, 4. (Yunanistan-Balkan ülkeleri ENTSO-E sistemi) ve 9. (Akdeniz elektrik halkası) öncelikli hatların tamamlanmasına katkı sağlayan bir dizi projeye öncelik vermektedir.

Sonuç

(...) Enerji ağları alanında da bazı ilerlemeler kaydedilmiştir.

• **4. Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme → 4.25. Fası 25: Bilim ve Araştırma (s. 97)**

(...) Türkiye, Stratejik Enerji Teknolojisi Planı'na (SET Planı) ortak ülke olarak katılmakta ve buna paralel olarak araştırma çabalarını güçlendirmeyi taahhüt etmektedir.

• **İstatistikî Ek → İstatistikî Veri (30 Eylül 2011 itibarıyla) → Enerji (s. 110 – 113)**

Enerji	Not	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tüm enerji ürünlerinin birincil üretimi (bin TOE)		26 047	24 576	24 281	23 783	24 332	24 549	26 580	27 453	29 257	30 328	:
Ham petrolün birincil üretimi (bin TOE)		2 887	2 679	2 564	2 494	2 389	2 395	2 284	2 241	2 268	2 349	:
Kömür ve linyitin birincil üretimi (bin TOE)		12 487	12 282	11 360	10 777	10 532	11 213	13 087	14 797	16 674	17 402	:
Doğal gazın birincil üretimi (bin TOE)		582	284	344	510	644	816	839	827	931	627	:
Tüm enerji ürünlerinde net ithalat (bin TOE)		54 291	49 536	54 234	60 505	63 232	67 266	73 256	80 596	77 413	75 295	:
Toplam yurt içi enerji tüketimi (bin TOE)		80 500	75 402	78 331	83 826	87 818	91 074	99 642	107 625	106 338	106 138	:
Elektrik üretimi (bin GWh)		124.9	122.7	129.4	140.6	150.7	162.0	176.3	191.6	198.4	194.1	: